

πάντοτε εἰς βοήθειαν αὐτοῦ; Ἐὰν ὁμοίως παρατηρήσωμεν τὴν σειρὰν καὶ πρόοδον τῆς ζωῆς αὐτοῦ, τὸ ἐρέφος, ἀφοῦ ἀναπτυχθῶσιν αἱ δυνάμεις αὐτοῦ, ἤθελε ζῆ ζῶν οὐχὶ ἀνθρωπίνην, ἀλλὰ θηριώδη, ἐὰν σπουδαία τις ἀνατροφή καὶ ὀρθὴ διδασκαλία δὲν ὠδήγει καὶ δὲν ἐφώτιζε τὰς λογικὰς αὐτοῦ δυνάμεις. Τέλος πάντων, ὅταν φθάσῃ εἰς τὸ γῆρας, ἀδύνατος καὶ σχεδὸν ὅμοιος μὲ τὰ ἐρέφη, ἐπικαλεῖται πάντοτε χεῖρα βοηθείας. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἐνέπνευσεν εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν οὐ μόνον τὴν εἰς ἑαυτοὺς ἀγάπην, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγαθοποιὸν κλίσιν τὴν πρὸς τοὺς ἄλλους; καὶ ῥητῶς παραγγέλλει εἰς ἡμᾶς ἡ θεία ἡμῶν θρησκεία τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον, ὡς δευτέραν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ (1). Ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία δὲν δύναται νὰ διατηρῆται, ἂν δὲν ᾖται συνδεδεμένη μὲ δεσμοὺς ἀμοιβαίας ἀγάπης καὶ βοηθείας. Ἐκ τῆς ὑπάρξεως λοιπὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς λογικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, συμπεραίνονται ἀντιρρότως καὶ τὰ πρὸς ἀλλήλους καθήκοντα ἡμῶν.

Τὰς ἀμοιβαίας τῶν ἀνθρώπων χρεῖας καὶ βοηθείας προσφύεσθαι εἰς τὴν ὑπόθεσιν ἡμῶν περιγράφει ὁ φιλόσοφος Σενέκας. *Διὰ τί ἄλλο, λέγει, ζῶμεν ἀσφαλῶς, παρὰ διότι βοηθούμεθα ὑπ' ἀλλήλων;* Τοῦτο κρατεῖ τὴν ζωὴν ἡμῶν ἀσφαλεστέραν τοῦτο διαφυλάττει ἡμᾶς ἀκινδυνωτέρους εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἐχθρῶν. *Ἄν χωρισθῶμεν, τί μέρομαι;* θυσία τῶν ἀγρίων θηρίων διότι τὰ ἄλλα ζῶα περιπλυνώμενα ἔχουσιν ἀρκετὰς δυνάμεις πρὸς φύλαξιν αὐτῶν. *Ζῶσι μὲν καθ' ἑαυτὰ, εἶναι ὅμως ὠχυρωμένα μὲ φυσικὰ ὅπλα;* ὁ δὲ ἄνθρωπος εἶναι ἀδυναμίαν περιεζωσμένος; δὲν ἔχει διασπαρακτικούς ὄνυχας, δὲν ἔχει ὀδόντας φοβεροὺς κατὰ τῶν ἄλλων. *Ἡ κοινωρικὴ ζωὴ ὀχυροῖται τὸν ἄνθρωπον γυμνὸν καὶ ἀδύνατον ὄντα.* Καθ' ἑαυτὸν εἶναι ἀσθενέστατος, διὰ τοῦ λογικοῦ ὅμως καὶ τῆς πολιτικῆς συγκοινωνίας γίνεται ἰσχυρότατος. *Ἄν ἀφαιρέσῃς τὴν συγκοινωνίαν, ἔκποις τὴν ἐνότητά τοῦ ἀνθρωπίνου γένους,* ἥτις συνέχει καὶ συντηρεῖ τὴν ζωὴν. Οὕτω καὶ ὁ Κικέρων λέγει: *Ἐπειδὴ δὲν ἐγεννήθημεν διὰ μόνον ἑαυτοῦς, ἀλλὰ μέρος μὲν ἡμῶν ἀπαιτεῖ ἡ πατρίς, μέρος δὲ οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι, πρέπει λοιπὸν ἀκολουθοῦντες ὁδηγὸν τὴν φύσιν, τὰ συνεισφέρωμεν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, καὶ τὰ κρατῶμεν συνδεδεμένην τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν μὲ ἀμοιβαίας βοηθείας, μὲ δόσιν, μὲ λήψιν, μὲ τέχνας, μὲ ἔργα, μὲ λόγους, μὲ ὅτι ἕκαστος δύναται.*

Εἶδομεν λοιπὸν ὅτι εἶναι εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους ἡ αὐτὴ καὶ ἀνεξάλειπτος γυνῶσις τῶν ἀξιώματων, ἅτινα ἔχοντα τὸν λόγον αὐτῶν ἀ-

(1) Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου. Αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή; δευτέρη δὲ ὁμοία αὐτῇ, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν (Ματ. κβ'. 38, 39).